

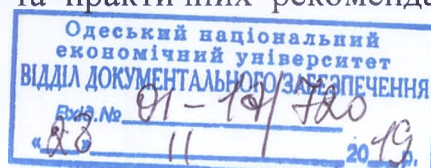
**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора економічних наук, доцента **Рожка Олександра Дмитровича**
на дисертаційну роботу **Хомутенко Алли Віталіївни** на тему:
«Управління державними фінансами: теорія та методологія», подану на
здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дисертації

На тлі глобальної політичної та економічної нестабільності проблеми ефективності управління державними фінансами, з одного боку, і ефективності його модернізації з метою підвищення рівня задоволення суспільних інтересів – з іншого, стали пріоритетними для багатьох країн світу, в тому числі й для України. Виклики, що постали перед нашою країною, детермінують управління державними фінансами як динамічну систему, здатну адаптувати такі суспільні інститути як освіта, наука, охорона здоров'я, державна влада та інші до мінливих в процесі структурних реформ потреб суспільства. Пошук нової парадигми управління державними фінансами, здатної адекватно і своєчасно інтерпретувати нові реалії, органічно пов'язаний з практичною реалізацією завдання щодо підтримки соціально-економічної системи в стані динамічної рівноваги.

Необхідність виявлення шляхів і способів підвищення ефективності управління державними фінансами актуалізує тему дисертаційної роботи Хомутенко А. В. та зумовлює доцільність проведення комплексних наукових досліджень, спрямованих на формування теоретико-методологічних засад управління державними фінансами, обґрунтування основних напрямів його модернізації, виокремлення методичних та практичних рекомендацій щодо

оцінювання ефективності впливу на процеси формування, розподілу і використання державного бюджету, державних позабюджетних фондів грошових коштів, фондів грошових коштів суб'єктів господарювання державного сектора економіки.

Отже, варто відмітити високу актуальність представленої дисертаційної роботи, її наукову значимість і практичну спрямованість на вирішення важливих питань підвищення ефективності управління державними фінансами, які за своїм обсягом, глибиною висвітлення та переконливістю аргументів свідчать про вагомий науковий доробок автора у фінансову науку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Актуальність теми підтверджується також і тим, що дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт і тематики кафедри фінансів Одеського національного економічного університету за темами: «Бюджетна система України: аналіз стану і основні напрямки вдосконалення бюджетних відносин в умовах макроекономічного розвитку» (ДР № 0107U011415), «Трансформаційні процеси у податковій системі України» (ДР № 0112U007707), «Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України» (ДР № 0116U000217). У межах цих тем автором обґрунтовано напрямки вдосконалення: порядку формування, розподілу й використання державного бюджету України, підходів щодо прогнозування податкових надходжень до державного бюджету України, механізму фінансового планування в Україні.

Про практичну цінність дисертаційної роботи Хомутенко А. В. свідчить участь автора у виконанні госпдоговірних тем кафедри фінансів і наукового журналу «Економіка і фінанси»: «Регулювання та контроль у системі управління державними та місцевими фінансами» (ДР № 0115U004588), «Використання методів, об'єктів та алгоритму

проведення судово-економічної експертизи з питань повноти, правильності нарахування та сплати податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість для оцінки якості висновку експерта» (ДР № 0119U102625) та «Соціально-економічні проблеми менеджменту» (ДР № 0114U006189). У межах цих тем автором розроблено науково-методичні рекомендації щодо: підвищення ефективності управління державними фінансами, вдосконалення контролю за правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю сплати податку на прибуток підприємств і податку на додану вартість, а також посилення заходів податкового стимулювання будівництва житла в Україні.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертаційної роботи

Основні результати досліджень автора достатньою мірою обґрунтовані. Їх наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони є наслідком ґрунтовної аналітичної роботи.

Автором дисертації чітко окреслено мету і логічно побудовано завдання дослідження, обґрунтовано теоретичні та науково-методичні підходи до їх виконання, розроблено і апробовано відповідні пропозиції, які у своїй сукупності вирішують важливе завдання – підвищення ефективності управління державними фінансами.

Достовірність та аргументованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи підтверджується використанням широкої інформаційної бази. Дисертаційне дослідження Хомутенко А. В. базується на наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, чинних загальнодержавних й локальних нормативно-правових актах в сфері управління державними фінансами, офіційній статистичній інформації Держаної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Національного банку України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Рахункової палати, Державної аудиторської служби України, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації

економічного співробітництва та розвитку, Швейцарського економічного інституту та інших установ, що провадять аналітичні дослідження з визначеної проблематики.

Достовірність основних положень і висновків дисертації забезпечується застосуванням широкого спектру як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання. Використана дисертантом методологія та методи є адекватними, а їх вдале застосування сприяло системному, послідовному вирішенню поставлених завдань.

Доцільно виділити декілька основних напрямків, які тісно пов'язані з системним розглядом мети та завдань дослідження.

Перший напрямок дослідження спрямований на уточнення теоретичних засад управління державними фінансами, за яким автором систематизовано наукові витoki управління державними фінансами (с. 44-54 дисертації), здійснено структурно-семантичний і прагматичний аналіз змісту терміна «державні фінанси» (с. 55-68), виявлено системні атрибути управління державними фінансами (с. 69-96). Усе це, в сукупності, склало теоретичний каркас подальшого дослідження, адже автором визначено сутність понятійних конструкцій, які надалі використовуються (державні фінанси, державні позабюджетні фонди, державний сектор економіки, управління державними фінансами та ін), а також елементи структури система управління державними фінансами (об'єкт, суб'єкт, завдання та ін.).

Другий напрямок проведеного наукового дослідження присвячено формуванню методології управління державними фінансами через узагальнення релевантних методологічних підходів до управління державними фінансами (с. 100-123), ідентифікацію доктринальних принципів та формально-праксеологічних домінант управління державними фінансами (с. 124-131), розвиток методичного інструментарію управління державними фінансами (с. 132-146). Основними науковими здобутками автора є: обрання, за допомогою методу компаративного аналізу, найбільш комплементарних методологічних підходів, які закладались в основу усіх подальших рекомендацій; обґрунтування функцій, методів, інструментів і технологій,

вдале використання яких в процесі управління державними фінансами сприятиме досягненню поставлених цілей.

За третім напрямком наукового дослідження здійснено структурно-декомпозиційний аналіз планування в управлінні державними фінансами України. Автором діагностовано проблематику та прагматику державного фінансового планування (с. 150-165), розроблено науково-методичні підходи до бюджетного планування (с. 166-186), уточнено та розширено методологію і методичний інструментарій планування державних позабюджетних фондів грошових коштів України (с. 187-202), удосконалено методологічне підґрунтя планування діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки України (с. 203-218). Науково-практичними результатами проведено аналізу стали обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення реалізації планування державних фінансів загалом та їх окремих складових.

Четвертим напрямком дисертаційної роботи став розвиток методологічних засад інституційно-організаційного забезпечення управління державними фінансами України, де автором систематизовано нормативно-правове забезпечення управління державними фінансами України (с. 224-235), розвинуто підходи до організації інформаційного забезпечення управління державними фінансами (с. 236-250), окреслено концептуальні напрямки оптимізації фінансового та матеріально-технічного забезпечення управління державними фінансами (с. 251-268), поглиблено методологічні засади інституційно-кадрового забезпечення управління державними фінансами (с. 269-287). За результатами таких наукових пошуків автору вдалося визначити та аргументувати: перспективи вдосконалення правового регулювання процесів формування, розподілу, використання державного бюджету, державних позабюджетних фондів грошових коштів і фондів грошових коштів суб'єктів господарювання державного сектора економіки; подальші заходи підвищення відкритості системи управління державними фінансами і покращення якості суспільних благ і послуг; шляхи посилення кадрового складу управлінців.

За п'ятим напрямком дослідження здійснено концептуалізацію фінансового контролю та визначено шляхи модернізації управління державними фінансами. З цією метою автором вдосконалено науково-методичні підходи до фінансового контролю в забезпеченні ефективного управління державними фінансами (с. 293-313), розроблено методологію комплексного, системного оцінювання ефективності управління державними фінансами (с. 314-335), здійснено квантифікацію та визначено інтегральну оцінку соціального, економічного й організаційного ефектів від управління державними фінансами (с. 336-372), запропоновано дескриптивну концепцію модернізації управління державними фінансами (с. 373-388). До основних наукових здобутків можна віднести авторський науково-методичний підхід до оцінювання ефективності управління державними фінансами, який апробовано з використанням суттєвого масиву статистичних даних.

Отже, основний зміст дисертаційного дослідження структурований за розділами та підрозділами. Висновки є достатньо аргументовані та носять важливий теоретичний та прикладний характер. Оцінюючи обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій загалом, що сформульовані у дисертації, можна відзначити високий рівень теоретичного та методичного опрацювання автором головних аспектів досліджуваної теми.

Дисертація виконана державною мовою на високому професійному рівні. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою і завданням дослідження.

Викладене вище свідчить, що дисертаційна робота Хомутенко А. В. характеризується структурованістю та методичною завершеністю, чіткістю і послідовністю викладення матеріалу, доказовістю зроблених висновків й обґрунтованістю наданих рекомендацій.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

У дисертаційній роботі Хомутенко А. В. сформульовано та обґрунтовано ряд положень, висновків, пропозицій, які відзначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. Наукові положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок дисертанта в розвиток фінансової науки.

Наукова новизна роботи викладена конкретно, послідовно і системно. Особливо слід відмітити те, що автором вперше: розроблено науково-методологічний базис управління державними фінансами, який включає принципи та релевантні методологічні підходи (п. 2.1 та п. 2.2); запропоновано науково обґрунтовану дескриптивну концепцію модернізації управління державними фінансами, яка ґрунтується на поєднанні інституціонального, функціонального, результативного підходів (п. 5.4); розроблено методологічні засади комплексного, системного оцінювання ефективності управління державними фінансами, які ґрунтуються на поєднанні результативного і продуктоорієнтованого підходів (п. 5.2). Заслуговує на увагу удосконалення семантичних меж і прагматики вживання базових термінів фінансової науки: «державні фінанси», «публічні фінанси», «суспільні фінанси» (п. 1.2). В цьому контексті слід відмітити, також удосконалену структурування системи управління державними фінансами (п. 1.3), де автором виділено елементи та їх атрибутивні властивості.

Визначений автором методичний інструментарій управління державними фінансами за класичними функціями цілеспрямованого впливу (п. 2.3) є цінним здобутком з науково-практичної точки зору.

Автор виявив себе кваліфікованим аналітиком, про що свідчить проведений комплексний структурно-декомпозиційний аналіз планування державного бюджету, державних позабюджетних фондів і фондів грошових коштів суб'єктів господарювання державного сектора економіки (п. 3.1-3.4), це дозволило запропонувати напрямки вдосконалення реалізації цієї функції

управління через оновлення методологічних підходів і методичного інструментарію.

Заслуговує на увагу запропоновані автором науково-методичні підходи до організації нормативно-правового (п. 4.1), інформаційного (п. 4.2), фінансового, матеріально-технічного (п. 4.3), кадрового (п. 4.4) забезпечення управління державними фінансами, які спрямовані на покращення якості суспільних благ і послуг.

Суттєвим внеском є розроблені методичні підходи до оцінювання результативності, економічності та дієвості фінансового контролю і запропоновано напрямки його удосконалення (п. 5.1), використання яких позитивно позначиться на ефективності управління державними фінансами.

Цінність наукової новизни підтверджується, також проведеною квантифікацією управління державними фінансами (п. 5.3) за соціальним, економічним і організаційним ефектами. Оцінювання цих ефектів дозволило виявити проблеми в системі управління державними фінансами, які негативно позначаються на ступені задоволення суспільних інтересів.

Підсумовуючи, зазначимо, що наукова новизна одержаних автором результатів визначається насамперед тим, дисертація Хомутенко А. В. є однією з перших робіт, у якій зроблено спробу розробити теоретико-методологічні положення, науково-методичні підходи і практичні рекомендації щодо формування нової парадигми ефективного управління державними фінансами.

Повнота викладу матеріалу основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях та практичне значення отриманих результатів

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 80 наукових праць загальним обсягом 155,67 друк. арк., із яких особисто авторові належать 63,59 друк. арк., зокрема: 1 одноосібна монографія обсягом 20,26 друк. арк., 5 колективних монографій, 46 статей у наукових фахових виданнях України (із них 40 – у виданнях, що включені до міжнародних

наукометричних баз), 8 статей в іноземних періодичних виданнях, 1 стаття в науковому виданні, 19 тез доповідей за результатами участі в міжнародних науково-практичних конференціях. Оприлюднені в публікаціях наукові положення не викликають сумнівів, не містять протиріч з базовими положеннями економічних наук, а також достатньо повно відображають сутність і зміст матеріалів дисертаційної роботи.

Зазначене дає підстави стверджувати, що вимоги МОН України щодо необхідної кількості статей у наукових фахових виданнях України та виданнях, що включені до наукометричних баз і тих, що є фаховими виданнями іноземних країн витримані.

Практичну цінність мають отримані в процесі дисертаційного дослідження наукові результати, які використовуються у практичній діяльності підприємств, установ, організацій державного сектора економіки, а саме:

- наукові рекомендації щодо вдосконалення методів управління державними фінансами, зокрема у процесі підготовки змін до бюджетного законодавства, подальшого розвитку програмно-цільового методу бюджетування та під час опрацювання проектів законів про державний бюджет – пройшли апробацію в Комітеті Верховної Ради України з питань бюджету (довідка № 04-13/17-2303 (219108) від 03.09.2015 р.);

- науково-практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення фінансової, бюджетної, податкової і митної політик, політики у сфері державного фінансового контролю – використані Міністерством фінансів України (довідка № 05000-08/396 від 26.05.2015 р.);

- рекомендації щодо вдосконалення теоретико-організаційних і нормативно-правових засад фінансового контролю в напрямку гармонізації вітчизняних положень із стандартами та нормами Європейського Союзу – пройшли апробацію в територіальному управлінні Рахункової палати по Одеській, Миколаївській та Херсонській областях (у м. Одеса). Були використані (довідка № 23-18/234 від 09.07.2018 р.);

- організаційно-методичні підходи щодо вдосконалення роботи державних позабюджетних фондів грошових коштів – впроваджені в практичну діяльність Пенсійного фонду України в Одеській області (довідка № 12753/08-2 від 05.07.2019 р.);

- рекомендації щодо підвищення ефективності середньострокового планування на основі бюджетної стратегії уряду – використані Департаментом фінансів Київської обласної державної адміністрації (довідка № 1735 від 10.07.2015 р.).

- науково-методичні підходи до проведення планово-організаційної роботи, які передбачають використання інноваційного інструментарію планування, формування фінансово-матеріального й кадрового забезпечення – використані Одеським науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України (довідка № 19/116-15008 від 20.08.2019 р.).

Результати дисертаційної роботи Хомутенко А. В. запроваджено також в навчальний процес Одеського національного економічного університету (довідка № 01-11/760 від 05.09.2019 р.).

Усе вище зазначене свідчить про практичну цінність представленої дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи результати дослідження, їх теоретичну та практичну значущість, відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи, її цілісність та логіку викладу матеріалів, разом з тим слід висловити декілька зауважень і звернути увагу на дискусійні положення дисертаційної роботи, а саме:

1. На с. 59 дисертаційної роботи визначено іманентні функції державних фінансів, до яких віднесено: розподільчу, контролюючу, регулюючу, забезпечуючу. Водночас, вважаємо, що склад таких функцій автором

аргументований недостатньою мірою: відсутній науковий дискурс з цього питання та авторський аналіз. Як відомо, класична фінансова наука виділяє лише розподільчу та контрольну функції фінансів, а, на нашу думку, до іманентних функцій державних фінансів слід відносити: розподільчу, контрольну, стимулюючу, регулятивну, стабілізаційну. Тому доцільно було обґрунтувати авторську думку.

2. У п. 1.3 (с. 69-96) роботи при визначенні елементів системи управління державними фінансами та їх системних атрибутів, авторкою приділено значну увагу бюджетним цільовим фондам. Погоджуючись з необхідністю врахування особливостей формування, розподілу і використання таких фондів, вважаємо, що це питання не знайшло належного відображення у подальшому дослідженні.

3. У роботі авторка сконцентрувала свою увагу на удосконаленні управління державними фінансами за функціональною ознакою (планування, організація, мотивація, контроль). Разом з тим, поза увагою залишилась така функція управління як координація, яка відіграє надзвичайно важливу роль, адже забезпечує взаємодію усіх зацікавлених сторін, зокрема суб'єктів управління та споживачів суспільних благ і послуг. Вважаємо, що дослідження проблематики реалізації функції «координація» при здійсненні цілеспрямованого впливу на державні фінанси підвищило б цінність дисертаційної роботи.

4. Не викликає сумніву твердження дисертантки, що величина державного боргу є індикатором стану державних фінансів (с. 145). Саме тому, при проведенні оцінювання економічного ефекту від управління державними фінансами, Алла Віталіївна визначила інтегральний показник боргової стійкості та її окремі індикатори (с. 328, Додаток X). Водночас, вважаємо, що питанню управління державним боргом і борговим ризикам автор приділив недостатньо уваги.

5. До складових механізму управління державними фінансами авторка включає методи, інструменти та важелі (с. 133). Останні, на думку дисертантки, представлені санкціями і заохоченнями (знижками, пільгами) (с. 140), порядок

застосування яких в управлінні державними фінансами належним чином в роботі не висвітлено. На наш погляд, робота тільки б виграла якби Алла Віталіївна у науковому дослідженні більш ґрунтовно проаналізувала і оцінила вплив санкцій і заохочень на фінансово-господарську діяльність уповноважених суб'єктів управління державними фінансами.

6. Потребує додаткового пояснення розроблена автором система показників оцінювання результативності, економічності та дієвості контролю органів Рахункової палати та Державної аудиторської служби України (с. 308, Додаток Р, Додаток П).

Проте зазначені зауваження жодним чином не знижують загальної позитивної оцінки роботи, а лише можуть слугувати предметом наукової дискусії під час захисту представленої дисертаційної роботи.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Хомутенко А. В. «Управління державними фінансами: теорія та методологія» є завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагомое теоретичне та практичне значення. У дисертаційній роботі містяться раніше не захищені наукові положення. За рівнем наукової новизни наведені у дисертаційній роботі результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит».

Текст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи. Отримані результати дослідження вирішують важливу наукову проблему – розробка теоретико-методологічних положень, науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування нової парадигми ефективного управління державними фінансами.

Відповідно до встановлених вимог, положення та результати

дисертаційної роботи опубліковано у фахових наукових виданнях, обговорено та схвалено на міжнародних науково-практичних конференціях. Представлені у дисертаційній роботі результати, як свідчать документи, подані у дисертації, знайшли впровадження у практичній діяльності підприємств, установ і організацій державного сектора економіки різного рівня.

Загальна оцінка дисертації

Загалом, дисертація, що виконана на високому теоретико-методологічному рівні, відповідає встановленим вимогам до робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор дисертації – Хомутенко Алла Віталіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08. – гроші, фінанси і кредит.

Проректор з науково-педагогічної роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор економічних наук, доцент,
заслужений економіст України

 Рожко О.Д.

